

Християнският живот се основава на тайнствата. Те не са магически ритуали, които механично променят човека и неговия живот, а Божии дарове, които обновяват съществото му чрез неговото съгласие и съдействие. Тайнствата на Църквата са тварни средства, чрез които се предава нетварната Божия благодат. Кръщението, Миропомазването и светата Евхаристия – тези основни тайнства, с които човек влиза и се удържа в Христовото тяло, Църквата, – установяват един нов начин на живот.

Участието в тайнствата предполага доброволното себеобвързване на човека да следва Христос и да съгласува живота си с Неговия пример и воля. Това себеобвързване, което се проявява на етическо равнище, е с онтологично по своята същност и цел. Християнинът трябва не просто да следва някаква етика, а да усвои новата онтология, която задават църковните тайнства; той трябва да се съедини с Христос, на Чието тяло принадлежи като член.

Единението с Христос води до разрыв с света. Християнският живот не е в съгласие с обичайния живот на света, а изглежда парадоксален и като цяло е противоположен на светския живот. Привързаността към живота на този свят отдалечава човека от Христос. Християнинът трябва да съгласува живота си с Христовата воля. Без това не е възможно да се запази единството с Христос. Както отбелязва св. Николай Кавасила, ние трябва да имаме обща воля с Този, с Когото имаме обща кръв, за да не бъдем в едно съединени, а в друго разделени.¹

Разминаването между живота на християнина и волята на Христос не се ограничава само до равнището на етиката, а се разпростира и до равнището на онтологията.

По-точно трябва да се каже, че то се свежда до равнището на онтологията. Това разминаване е форма на духовна шизофрения, която съвсем не е рядкост в християнския живот, особено в наше време. В известен смисъл тази шизофрения е всеобщо човешко заболяване, тъй като всички хора са образ на Христос и трябва да живеят според Неговата воля и пример, а те не го правят.

Съгласуването на човешката воля с волята и примера на Христос съвсем не е лесно, нито пък е абсолютно постижимо. И все пак, това съгласуване е необходимо и трябва да се приема нещо като саморазбиращо се от всеки християнин, естествено винаги според мярката на неговите сили. Това означава, че етиката е съществен и необходим белег на християнския живот. Тя изразява неговото онтологично съдържание, което на практика се дава на вярващия още от самото начало като дар чрез тайнствата.

Като говори за Кръщението, което човек приема, влизайки в Църквата и за неговите нравствени последици за живота на вярващите, св. апостол Павел пише: „И тъй, ние се погребяхме с Него чрез кръщението и смъртта, та, както Христос възкръсна от мъртвите чрез славата на Отца, тъй и ние да ходим в обновен живот. Защото ако сме сраснати с подобие на смъртта Му, то ще бъдем и съучастници на възкресението" (Рим. 6:4–5).

Кръщението е най-важната повратна точка в историята на един човешки живот. Чрез него се дава начало на ново онтологично състояние, което се запечатва с присъствието на благодатта на Светия Дух. Човек става участник в смъртта на Христос и това води до участие в Неговото възкресение. Вехтият човек умира, а на мястото на смъртта на вехтия човек идва животът на новия човек в Христос. Така вярващият влиза в едно ново измерение на живота – измерението на божествения живот.

Това измерение се простира отвъд човешките граници и надхвърля човешките възможности. Как тогава човек може да отговори на перспективата на божествения живот? Как да живее като участник в смъртта на Христос и да ходи „в обновения живот" като съобщник на Неговото възкресение при положение, че се намира във властта на тлението и смъртта? Участието в Христовата смърт означава съгласие със и доброволно приемане на смъртта. Вярващият доброволно приема и избира смъртта, защото тя е умиране в Христос. Той е възлюбил не смъртта, а живота, и приема и избира смъртта в Христос, защото Той е истинският живот. Само чрез привързването към Христос и живота в Него вярващият може „всеки ден да умира" (вж. 1 Кор. 15:31) и така да живее чрез благодатта на Светия Дух в „обновения живот".

Този нов живот се проявява в един нов етос. Това е етосът на любовта, който Бог открива на света чрез делата Си и накрая чрез Своето Въплъщение. Всичко това означава, че целият живот на християнина след Кръщението и влизането му в тялото Христово е период на усвояване на божествения живот, за който отначало човекът е бил създаден. Именно този живот се предлага като дар и непрестанно се подхранва в Църквата чрез молитвата и светата Евхаристия, за да стане действен в ежедневието.

Първостепенна важност за това задействие има волята на човека. Както отбелязва преп. Марк Подвижник, благодатта на Кръщението освобождава човека, но той със своята воля остава при това, което обича, дори и да се е кръстил, тъй като има власт да се самоопределя. Ето защо човек трябва да принуждава себе си, за да бъде в съгласие с Кръщението си и твърд в доброто.² По този начин дали да живее или не по християнски, за човека е въпрос на волята.

Волята на човека да пребивава в живота на свободата, която му дарява благодатта на Светия Дух, се изразява в спазването на божествените заповеди. Като изпълнява заповедите, вярващият проявява любовта си към Бога и осъществява съединяването на своята воля с Божията. И накрая, съединяването на човешката и божествената воля свидетелства за родството на човека с Бога и води до неговото богоуподобяване.

Нравственото изискване за нов живот е следствие от новото онтологично състояние, което се създава от присъствието на благодатта на Светия Дух и в което човек влиза със силата на вярата. Присъствието на този нов живот се запечатва от многообразния плод на Светия Дух, който е радост, мир, дълготърпение, благодетелство, кротост, въздържание и други такива добродетели (вж. Гал. 5:22). Основна характеристика на този живот е, че той се разгръща в празното пространство, което се отваря при умъртвяването на вехтия човек. Наличието на вехтия човек е препятствие за проявата на Христовия живот у вярващия. Когато човек изпразни сърцето си от егоизма и умъртви вехтия човек, той дава място на Христос да пребивава в него.

Отделянето на човешката воля от Христовата, както и на претенцията, че човек е християнин, само защото приема на теория вярата и участва в тайнствата на Църквата, е отклонение. Ако това отклонение се дължи на човешка слабост и се изповядва като слабост, то е проява на нравствена непоследователност. Ако обаче това отклонение се разбира и се утвърждава като нормално състояние, тогава то е проява етическа ерес. В първия случай това състояние се лекува с покаяние. Във втория случай то остава като

цяло неизлечимо.

Православният живот не се ограничава само до приемането на православните догмати и участието в православното богослужение. Тези две неща всъщност са основни предпоставки за осъществяването на делото на вярата и постигането на „единонравие с Бога“³ във всекидневния живот. Въпреки това отстраняването на етиката от нейното органично място не само се среща в православието, но дори и богословски се поддържа от отделни кръгове. Така например виждаме как със сила се утвърждава православното учение за обновяването и обожението на човека, без това учение да се свързва по какъвто и да било начин с аскетическия живот и духовната борба. С други думи, истината на православието се представя само на теоретично равнище и се измества от практическото; така тя се превръща в безплодна идеология и животът в нея се умъртвява.

В миналото всяко подлагане на съмнение, цялостно или частично, на истината за обновяването и обожението на човека в Христос се е възприемало и осъждало като ерес. Така става с еретическите позиции на Арий, Евномий, Македоний, Несторий и Евхитий, и изобщо всички знайни и незнайни еретици. Но до същия резултат, т.е. до оспорването на истината за обновяването в Христос и обожението на човека, води и откъсването на етиката от православните догмати и православното богослужение. Това означава, че отново имаме проява на ерес. Тук обаче става дума не за догматическа, а за етическа ерес.

Етиката на Православната църква е органично свързана с нейната догматика. Ето защо всяка догматическа ерес има последици и в етиката. Етическата ерес обаче се различава от догматическата в това, че не оспорва богословския догмат, а просто счита, че той не е свързан с живота. Така етическата ерес не води до изкривяване на догматите, а води по същество до тяхното неприлагане и съдържа всички възможности за секуларизиране на християнския живот. Именно това е широко разпространената тенденция днес в протестантския свят, в който секуларизацията не се смята за отклонение и отдалечаване от християнския дух, а за негово естествено продължение и развитие. В крайна сметка тук имаме пълно идеологизиране на богословието и подкопаване на етиката.

Свързването на етиката и обществения живот като цяло с религиозната вяра или богословските догмати не е само православна богословска позиция, а е всеобщо социологическо твърдение. Религиозният и общественият живот на човека са органично свързани помежду си и са израз на вродената му социалност. Интересно е, че първите

големи социолози Емил Дюркем, Георг Зимел и Макс Вебер развиват своята социология като тръгват от изследването на религията, която за тях е централно явление в човешкия живот. Както е известно, Макс Вебер свързва зараждането на капитализма с протестантството и по-специално с калвинизма.

Религиозността като вертикална проява на общностното начало у човека влияе върху хоризонталната проява на това начало, т.е. върху обществения и моралния му живот, но заедно с това самата тя се влияе от тях. Вярата в което и да било религиозно учение не може да не бъде свързана с всекидневния живот и дейност. Религиозната вяра се отразява в нравствения и обществения живот. Така и Православната църква със своето догматическо учение формира един конкретен начин на живот. Затова тя винаги се интересува не само от правилното учение, но и от правилната практика. Изкривените догмати водят до покварен живот, както и поквареният живот води до изкривени догмати.

В какво обаче се състои особенният характер на православието? Идентичността на християнството се съдържа в троичния догмат. Без този догмат няма православие, няма християнство. Ето защо настояването на Православната църква за правилното спазване на този догмат е не само въпрос на вяра, но и въпрос на живота. Основополагащото начало на християнската етика е любовта. В троичния догмат това начало е представено в своята абсолютна форма: Единият Бог е Троичен, а от своя страна трите Лица на Божеството са един Бог, Бог на Любовта. Така троичният догмат отстоява по най-съвършен начин е основополагащото начало на християнската етика – любовта. Любовта характеризира пълнотата на християнския живот.

Тук трябва да споменем, че всеизвестната ерес за филиокве има непосредствени последици върху начина на разглеждане на личността и междуличностните отношения. Тази ерес е плод на западния начин на мислене и западното богословие. В нея лицето е подчинено на същността. По този начин имаме богословско обосноваване на релативизирането на ценността на личността и нейното подчиняване на безличното цяло. В този дух лесно може да се обясни унифицирането на обществото, както и борбата срещу него чрез гарантирането правата на индивида, които също са порява на неразбиране и подценяване на личността.

Християнският живот свързва в едно вярата и делата. Този живот е едновременно живот в и по Христа. Животът в Христа представлява вътрешната страна на живота по Христа. Без живот по Христа, т.е. без подражание на Христос и спазване на Неговите заповеди, не е възможно да се поддържа животът в Христа. И от своя страна животът

в Христа представлява основата и съдържанието на живота по Христа. Животът по Христа се осъществява чрез подчиняването на човешката воля на волята на Христос, Който като човек напълно е подчинил човешката Си воля на Божията.⁴ Ето тук става ясно особеното значение и важност, които християнските догмати имат за етиката.

Отхвърлянето на ересите на монофизитството и монотелитството води до съвършено предпазване и избягване на съответните на тях етически ереси. Така както Христос, Който има две природи, две енергии, две воли (божествена и човешка), подчинява човешката природа на божествената, така и християните, които трябва да станат по благодат „участници в божественото естество" (2 Петр. 1:4), са призвани да подчинят човешката си воля и действие на божествените. Те са призвани да се борят, за да усвоят божествения живот и да приведат в съгласие своята воля и действие с божествените.

Пътят на християнския живот преминава през освещаването на човека и неговото усъвършенстване в общността на обожението, Църквата, която води в Царството небесно. Там светиите не само съзерцават Божията слава, но и участват в нея, защото вече е една енергията (действието) на Бога и на светиите.⁵ Заради това непостижимо единство с Бога и ненадминатото величие, до което то води, човек е призван да съдейства, за да се преодолеят човешките граници. Вярващият е призван да се отрече от себе си и да последва Христос, „където и да иде" (Откр. 14:4).

Християнският път се следва чрез спазването на божествените заповеди. Степента, в която човек спазва тези заповеди, проявява степеня на неговата любов към Бога, както и степеня, в която те се пренебрегват, проявява степеня на неговото сластолюбие. Колкото повече нараства любовта към Бога, толкова по-пълно и точно става спазването на Неговите заповеди.

Тук обаче трябва да се отбележи, че спазването на заповедите не унищожава греха, а само удържа вярващия в атмосферата на свободата, която дарява Христовата благодат. Преп. Марк Подвижник, който определя Божиите заповеди като заповеди на свободата, казва, че те са „условия за опазването на свободата, която ни е дадена".⁶ Светотайнственото участие в смъртта и възкресението на Христос освобождава човека от греха и го въвежда в свободата на Светия Дух. Запазването и усъвършенстването на християнина в свободата на Духа обаче е дело на неговата воля.

Все пак човешката воля не е достатъчна за осъществяването на това дело. Много често човек иска да спазва Божиите заповеди и да живее в свободата на Духа, но не успява. Привличането на света и склонността към греха надвигат добрата му воля и го водят към злото. Така човек не прави това, което иска, а се прелъстява от неща, които не иска. На какво се дължи това?

Преди да продължим по-нататък трябва да отбележим някои от проблемите, които създава в това отношение кръщаването в детска възраст. Обикновено човек бива кръстен като малък и изповядването на вярата се извършва от възприемника. След това той израства в едно секуларизирано общество, което отдавна вече е изоставило много от общоприетите принципи на християнския живот. Възпитанието му се определя от дух на съмнителни ценности и няма никаква гаранция, че ще получи християнска подготовка и образование. По този начин детето, което става член на Църквата, израства и свиква с начин на живот, чужд и дори противоположен на християнския.

Християнският живот, който се ръководи от Духа Божи, изглежда странен и несъвместим със света. Ето защо привикването към бездуховния живот на света е неблагоприятно условие за формирането на християнско съзнание у вярващия и съгласуването на неговата воля с Божиата воля. Ако вярващият не следва пътя на живота, даден му с Кръщението, той се отчуждава от Бога и така се създава състояние на известно безбожие, което може да се излекува само с покаяние и горещо привързване към Христос и Неговата воля.

Покаянието и завръщането при Христос и пътя на Неговите заповеди са главните изисквания, за да се преодолее формализирането на християнския живот. Християнин, който е забравил своята религиозна идентичност и е привикнал към бездуховния живот на света, има нужда да намери отново себе си и да се съживи от кръщелната благодат, която е приел. Това означава, че той има нужда да се завърне в сърцето си, което е центърът на неговото същество, физическата основа на ума и мястото на срещата с Бога.

Това завръщане е трудно и изисква особено подвизаване. То изисква борба със страстите и страстните предразположения, които са се развили в сърцето на човека в живота му до този момент. Затова естествено е този подвиг да е тежък и труден според степента и размерите на получените духовни щети. В основата на този подвиг отново стои волята на вярващия да спазва Божиата воля в живота си.

8 / 9

-
"Αρχεολογία"

Κατєдра

Бележки

- 1 Βλ. Νικολάου Καβάσιλα, Περί τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς 6, PG 150, 641D-644A. □
- 2 Βλ. Μάρκου Ερημίτου, Περί τοῦ θείου Βαπτίσματος, PG 65,989.
- 3 Βλ. Ιγνατίου Ἀντιοχείας, Πρὸς Μαγνησιεῖς 6,2. Πρὸς Πολύκαρπον 1,3.
- 4 Βλ. Νικολάου Καβάσιλα, Περί τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς 7, PG 150, 721D-724A.
- 5 Βλ. Μαξίμου Ομολογητοῦ, Περί ἀποριῶν, PG 91,1076C. Πρβλ. Γρηγορίου Παλαμᾶ, Πρὸς Γαβρᾶν 17, ἐκδ. Π. Χρήστου, Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, Συγγράμματα, τόμ.2, σ. 345.
- 6 Μάρκου Ερημίτου, Περί τοῦ θείου Βαπτίσματος, PG 65,990.
- 7 Γεροντικόν, Ἀββᾶ Ποιμένος 54.
- 8 Φιλοθέου Κωνσταντινουπόλεως, Εγκώμιον εἰς Γρηγόριον Παλαμᾶν, PG 150,555C.
- 9 Βλ. Ισαάκ Σύρου, Λόγος 30, ἐκδ. Ιω. Σπετσιέρη, σ.127 Βλ. Ισαάκ Σύρου, Λόγος 30, ἐκδ. Ιω. Σπετσιέρη, σ.127{jcomments off}